

EDEBİYAT VE KÜLTÜR: BİREYSEL VE TOPLUMSAL GELİŞMEDE OKUMA VE KÜTÜPHANE ALIŞKANLIĞI ÜZERİNE¹

Gökşen ARAS²

Atıf/©: Aras, Gökşen (2017). *Edebiyat ve Kültür: Bireysel ve Toplumsal Gelişmede Okuma ve Kütüphane Alışkanlığı Üzerine*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 10, Sayı 2, Aralık 2017, ss.945-968

Özet: Her an farklı bir gelişmenin ve değişimin yaşandığı bilgi ve teknoloji çağında bilginin sahip olunabilecek en büyük güç olduğu inkâr edilemez. Bilginin öncelikle algılanabilmesi ve ihtiyaca yönelik anlamlı bir yapıya dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu süreçte edebiyat algısı ve okuma alışkanlığı kilit kavramlardır. Kültür ve eğitimin en güçlü araçları olan kitaplar insan hayatının vazgeçilmez bir unsurudur. Bu nedenle kütüphaneden belirli amaçlar ve aralıklarla yararlanmak anlamına gelen kütüphane alışkanlığının kazandırılmasının önemi büyüktür. Bu çalışmada, okuma ve kütüphanenin anlamı ve insan yaşamına katkıları, Türk ve dünya yazarlarının eserlerine ve sözlerine yer verilerek aktarılacak, kültürün bu bağlamdaki etkisine değinilecek, okuma ve kütüphane alışkanlıkları tanımlanacak, YÖK'ün ve UNESCO'nun bu konudaki değerlendirmelerine yer verilecek ve Türkiye'de ilk defa olması bakımından önemli bir çalışma olan Türkiye Okuma Kültürü Haritası ve PISA 2015 Ulusal Raporu'nun verileri doğrultusunda genel bir değerlendirme yapılacaktır. Çalışmanın sonucunda elde edilen verilere göre, okuma ve kütüphane alışkanlığının istenilen düzeyde olmadığı, bu nedenle ailelere, kütüphanelere, üniversitelere, öğrencilere, ilgili tüm birey ve kurumlara sorumlulukları oranında önemli görevler düştüğü ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Kültür, Kitap, Okuma Alışkanlığı, Kütüphane Alışkanlığı

Makale Geliş Tarihi: 29.09.2017/ Makale Kabul Tarihi: 17.11.2017

¹Bu çalışma 25 Mart 2015 tarihinde Atılım Üniversitesi'sinde gerçekleşen Üniversite Kütüphanelerine Genel Bakış başlıklı panelde yapılan sunumun genişletilmiş ve makale formatına dönüştürülmüş versiyonudur.

² Yrd. Doç. Dr. Atılım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, e-posta: goksenaras@yahoo.com

Literature and Culture: Reading and Library Habits For Individual and Social Progress

Citation/©: Aras, Gökşen (2017).Literature and Culture: Reading and Library Habits For Individual and Social Progress,Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 10, Issue 2, December 2017, pp. 945-968

Abstract: Clearly, it is to be admitted that knowledge is power in the age of knowledge and technology wherein progress and change are of utmost importance. Therefore,knowledge should be acquired and it should be formulated as a sound structure based on the needs of humanity. In this process, literature perception and reading habits are the two major issues. Books, the most significant means of culture and education, are an indispensable part of human life. Within this frame, it is of primary importance to enable individuals to gain the habit of visiting libraries which refers to the habit of borrowing books periodically for different purposes. This study will focus on the meaning of reading and libraries, and their contribution to the development of humanity, the significance of reading and library habits with reference to Turkish and international authors' works and statements, the impact of culture within this context, YOK and UNESCO's assessments concerning this issue, and the data of Turkey Reading Culture Map, the first example in Turkey, and PISA 2015 National Report. According to the data gained at the end of the study, it has been found out that reading and library habits are not in a sufficient level, consequently, parents, libraries, universities, students and all related persons and institutions should be aware of their responsibilities to contribute to the development of reading and library habits.

Keywords:Literature, Culture, Books, Reading Habits, Library Habits.

I- GİRİŞ

Bilgi ve teknoloji çağında bilginin sahip olunabilecek en büyük güç olduğu inkâr edilemez. Ancak buna rağmen kültürel alanda hâlâ çağa ayak uydurabilmenin zorluğu yaşanmaktadır. Bilginin öneminin ve gücünün farkına varılarak algılanabilmesi ve ihtiyaca yönelik anlamlı bir yapıya dönüştürülmesi sürecinde edebiyat algısı ve okuma alışkanlığı bireye ve topluma katkısı yadsınamaz kilit kavramlardır. Teknoloji çağında ne şekilde olursa olsun bilgiye ulaşmanın önemi büyüktür.Kültür ve eğitimin en güçlü araçları olan ve insan yaşamının vazgeçilmez bir unsuru olan kitaplara dokunarak kazanılan okuma alışkanlığı bilgiye açılan bir yoldur.

Edebi bir metin hangi türde, hangi amaçla, hangi akımla yazılmış olursa olsun, içeriği doğrultusunda eğitmekte ve keyif vermekte (Horatius İ.Ö.65-8) ya da bir durumu, bir duyguyu, bir olguyu yansıtmaktadır. Edebi metinler insanın tanımadığı kişilerle karşılaşması, hayalini bile kuramadığı mekânlarda dolaşması,farklı deneyimleri keşfetmesi için bir fırsat ve şanstır.

Bu sayede insan mevcut yaşamından uzaklaşmakta ve iç dünyasına yönelerek, hem kendisini hem de farklı kültürleri tanımaya çalışmaktadır.

Edebiyat dilin ve kültürün en güzel mekânıdır. Mantık ve dil felsefesi çalışmalarıyla tanınan filozoflardan Wittgenstein, “Dilimin sınırları dünyanın sınırları demektir” ifadesiyle yaşam ve dilin ayrılmaz bütünlüğünü, edebiyatın önemini ifade etmektedir (Aktaran Soykan, 2006: 21).Edebiyat, hayat,insan, doğa, sanat, özgürlük, algı, duygu, düşünce, estetik, güzel, varoluş, benlik gibi pek çok kavramı ve olguyu içermektedir: “Edebiyat ... duygu, düşünce ve hayallerin, olayların, nesnelere, soyut ve somut değerlerin söz ve yazı halinde, güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatıdır” (Eyigün, 2005: 248). Edebiyat insanı insana anlatan, varlığı ve hayatın anlamını sorgulatan bir sanat dalıdır. Bu nedenle, insan varolduğu sürece diğer sanat kolları gibi edebiyat da varolacaktır.

Edebiyatı bir “mücadele” şeklinde tanımlayan Sabahattin Ali'ye göre,“... edebiyatın amacı ... ‘insanları daha iyiye, daha doğruya, daha güzele yükseltmek, insanlarda bu yükselme arzusunu uyandırmak’ olmalıydı. Sabahattin Ali'nin ‘Edebiyata nasıl başladınız?’ sorusuna yanıtı ‘Kitap okuyarak’ olmuştu[r]”(Aktaran Tüleylioğlu,2014:29).

Bireylerin, farklı ülkelerin ve kültürlerin edebiyat eserlerini kendi dillerinde okumalarının önemini vurgulayan Hasan Âli Yücel'e göre ise hümanizm ve edebiyat arasında güçlü bir bağ bulunmakta, insanı ve kültürel değerleri anlama ve yorumlamada edebiyat ve sanatın benzer bir dokuya sahip olduğu vurgulanmaktadır:“Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır”(Aktaran Tüleylioğlu, 2014: 35).

Bu noktada kültür kavramının anlaşılması gerekmektedir: “Kültür, Latince’de “Cultura” dan gelmektedir ... bir topluluğun yaşama tarzıdır, atalardan gelen maddi-manevi değerler bütünüdür, insanın tabiatı ve kendisini idare yolu ile yaşayarak meydana getirdiği eserlerdir” (Baltacıoğlu, 1998:7). Edward Burnett Tylor’ın tanımı ile kültür, “... bir toplum içinde doğan ve nesilden nesile aktarılan bir gelenekler bütünüdür ... insanların benimsediği normları, değerleri ve standartları ifade ederken, aynı zamanda her toplumda dünya işlerinin düzenlenmesi ve bunun akılcı biçimde yapılması için ayrı yöntemler gösterir. Kültür, yaşamın devamı için bir dizi mekanizmadır” (Yazıcıoğlu,t.y.:13).Kültür, öğrenilen ve eğitimle kazanılan

sanatsal ve düşünsel alışkanlıkları ve becerileri içeren bir kavramı ifade etmektedir.

Raymond Williams'ın sözleriyle kültür, “bir birey, grup ya da toplumun entelektüel, ruhsal ve estetik gelişimini, entelektüel ve sanatsal faaliyeti ve bunların ürünlerini, bir insanın grubun ya da toplumun yaşam biçimini, faaliyetlerini, inançlarını ve göreneklerini” ifade etmektedir (Aktaran Smith, 2005:14). Williams, *Kültür ve Toplum (Culture and Society)* başlıklı eserinin devamı niteliğindeki *Uzun Devrim (The Long Revolution)* başlıklı yapıtında “edebiyat ve sanatı kültürün sadece bir çeşidi olarak görür ve bütün bir yaşam tarzı olarak kültür kavrayışına yönelir” (Aktaran Smith, 2005: 211). Matthew Arnold'a göre ise kültür, “dünyada düşünülen ve söylenenin en iyisini ... bilme aracılığıyla eksiksiz bir mükemmelliğin peşinde olma idi ...” (Aktaran Smith, 2005:14).

Yaşamın özünü oluşturan sanatsal ve entelektüel değerleri ifade eden kültür, bilgiyi, dili, alışkanlıkları, gelenek ve görenekleri kapsamakta, bireylere ve çağlara göre yeniden şekillenmektedir. Bu nedenle bireyin farkındalık kazanması ve bilgiyi bireysel ve toplumsal gelişim için kullanması, yeniliğe ve üretime açık olması, mükemmeli ve güzeli bulması beklenmektedir. Bu noktada birey en önemli gücünü sözel ve sayısal algılama becerisini geliştirmesine katkıda bulunacak sosyal, psikolojik, siyasal pek çok sorunsal kültürel bir olgu olarak farklı bir boyutta yansıtan, yeni bakış açıları ve çözümler sunan kitaplardan alacaktır. Kitap okuma alışkanlığını edinerek hem bireysel hem de toplumsal kültürünün sınırlarını genişletme ve diğer kültürlerle aktarma olanağına sahip olacaktır. Bu nedenle, kültürel mirasın aktarımında da okuma ve kütüphane alışkanlığı önemlidir. Dolayısıyla, uygar olmanın, eğitilmiş olmanın, alanı ne olursa olsun üretebilmenin nedenini ve sonucunu okuma ve kütüphane alışkanlığı bir başka ifade ile bilgiye ulaşmanın en etkili yöntemi belirlemektedir.

II- OKUMAK VE OKUMA ALIŞKANLIĞI

Bireyin kendini bulduğu veya bilmediği yönlerinin farkına varabildiği kitaplar sayesinde edindiği tecrübeler bazen çok çarpıcı bazen çok sıradan olsa da metin ve okur arasında müthiş bir etkileşim meydana gelmekte, tüm eserler okuyucunun algısına ve kültürüne göre yeniden üretilmektedir: “bir edebiyat yapıtının anlamı metnin içinde hazır bir şekilde bulunmaz, metindeki bazı ipuçlarına göre okur tarafından okuma süresinde yavaş yavaş kurulur” Wolfgang Iser (Aktaran Moran, 2000:241). Başka bir ifade ile,

“Bireyin alt yapısına, [algı] ve duygularına göre ... üretilen eserler, bireyin estetik değerlerinin gelişimine ... bireysel ve toplumsal değerlerin farkına varılmasına olanak sağlamaktadır” (Aras, 2014:10). Bu nedenle kitap, insanın sosyal, kültürel, psikolojik ve entelektüel gelişiminde etkin bir role sahiptir. Bireyler ancak okuyarak farklı değerlere ve kültürlere saygı duymayı öğrenebilir, analitik düşünebilir ve kendilerini daha iyi ifade edebilirler.

Sadece İngiliz edebiyatında değil dünya edebiyatında da önemli bir yere sahip Brontë kardeşlerin İngiltere'nin en ıssız yerlerinden Yorkshire'daki Haworth'ın mezarlıklarla çevrili evlerindeki yaşamlarında hayal güçlerinin şekillenmesindeki en önemli etkenlerden birinin babalarının zengin kütüphanesi olduğu ifade edilir. Bununla birlikte, üretilen eserlerde de okuyan kahramanların betimlenmesi önemlidir. Örneğin, George Eliot'ın *Floss Irmağındaki Değirmen* başlıklı romanında Maggie, çocukluğunda toplumun kendisi için biçtiği rolleri kabul etmez, isyan ettiği anlarda tavan arasına çekilip saçlarını kesecek kadar da cesurdur. Thomas A Kempis'in yazılarını okuduktan sonra iç dünyasında değişimler oluşmaya başlar. Richardson'ın *Pamela* başlıklı romanında Mr. B. Pamela'nın mektuplarını okuduğunda Pamela'ya karşı duyguları değişir.

Jane Austen'ın *Gurur ve Önyargı* romanının ana karakteri Elizabeth Bennet'in iyi bir okuyucu olduğu ve okumaktan keyif aldığı vurgulanır. Elizabeth'in olaylara bakış açısı, olayları değerlendirmesi, konuşurken seçtiği sözler ve özgürlük anlayışı onun iyi bir okuyucu olmasına bağlanabilir. Gurur ve önyargı gibi iki yanlı ve yanlış algı da ancak Darcy ve Elizabeth arasında doğru bir iletişim ile yok olur. Elizabeth, ancak Darcy'nin mektubunu okuduğunda Darcy'yi ve hatta kendini tanır: “Bu ana kadar ben kendi kendimi bile tanıyıyordum” der (Austen, 2017: 110). Başka bir sahnede Darcy, Elizabeth'in kitap sevgisine ve özgür ruhuna gönderme yaparak “Kitaplardan söz etmek nasıl olur dersiniz?” diye sor[ar]. “Kitaplar mı? Hayır hayır! Eminim hiçbir zaman aynı kitapları okumuyoruz ya da aynı kitapları okusak bile aynı şeyleri hissetmiyoruz” (Austen, 2017: 142) der. Karakterlere ait kütüphanelerin de sınıf ve zenginliği farklı şekillerde gösterdiği ifade edilir. Pemberley'de çok zengin bir kütüphanesi olan Darcy, kütüphaneyi “birçok neslin ürünü” şeklinde tanımlar ve ekler: “Böyle bir çağda insanın aile kütüphanesini ihmal etmesini benim aklım almaz” (Austen, 2017: 70). Kütüphane, Elizabeth'in babası Bay Bennet için ise bir kaçış mekânıdır: “Bay Bennet ise her zaman kütüphanesinde başını dinler

ve huzura kavuşurdu. ... Elizabeth'e söylediği gibi evin öbür odalarında saçmalıklara ve kibire dayanabilirdi, ama kütüphanesinde bunlardan kurtulmaya alıştı” (Austen, 2017: 113). Elizabeth’in, Lady Catherine de Bourgh tarafından mürebbiyesi olmadığı için yeterli eğitim alamadığı hususundaki eleştirisine verdiği cevap etkilidir: “Okumaya özendiriliyorduk ve kitaplığımızda gerekli bütün büyük yazarların kitapları vardı”(Austen, 2017: 232).

Virginia Woolf, *Kitap Nasıl Okunmalı? Bir Okur Olarak* (2015) başlıklı eserinde bu soruya verilecek cevabın kişinin içgüdüleriyle ve aklıyla kendi sonuçlarını çıkarmak olduğunu, okuyucunun her yazarla yeni bir dünyaya adım attığını vurgular. Örneğin, Robinson Crusoe ile maceralar deneyimlenirken, Jane Austen’la okur kendini konuk odasında ve oradaki konuşmalarda bulur; Thomas Hardy’de insanlarla değil doğa ve kaderle iletişim kurulur. Dolayısıyla, herbiri farklı duygulara hitap eden kitaplar sadece ünlüleri tanımak için değil, edebiyata önemli katkıları olduğu için de değil, sadece kendi yaratıcılığımızı ve hayal gücümüzü keşfetmek için okunmalı der. İnsan keşfetmek, düşünmek, eğlenmek, herhangi bir konuda aydınlanmak, kendini anlamak, kendi kimliğiyle başka rollere bürünebilmek için okumalıdır.

İngiliz edebiyatından seçilen iki örnek, yüzyıllar önce yazılmış olmalarına rağmen günümüz sosyal ve kültürel koşulları değerlendirildiğinde bile güncelliklerini yitirmemiştir. Örneğin, İngiliz filozof ve yazar Francis Bacon, *(Of Studies) Çalışmalar* (1597) başlıklı eserinde çalışmanın ve bilginin önemini, niçin ve nasıl okunması gerektiğini vurgular. Bacon’a göre bazı kitaplar tadılmak, bazıları yutulmak, bazıları ise sindirilmek içindir. Bazı kitapların sadece belli kısımları okunur, bazıları çok merak uyandırmadan okunur, pek azı özenle ve dikkatle tamamıyla okunur. Bacon, eserinde nasıl okunması gerektiğini ise şu sözlerle ifade eder: çelişmek ve çürütmek için okumayın ya da inanmak ve kabul etmek için değil ya da bir konuşma ve söylem bulmak için de değil fakat değerlendirmek ve düşünmek için okuyun (Bacon, 1993:1561).

Ünlü İngiliz 19. Yüzyıl şair ve sanat eleştirmeni John Ruskin, günümüzde de bir kılavuz niteliği taşıyan, okuyucuyu yeniden okumaya teşvik eden *(Sesame and Lilies) Susam ve Zambaklar* (1865) başlıklı eserinde zamana meydan okuyan saptamalarda bulunur. Ruskin, 6 Aralık 1864 tarihli Rusholme Enstitüsü Kütüphanesine kaynak sağlamak amacıyla verdiği ve

ana temanın hayatta ilerlemek olduğu konferansının başında, “İnsanı okumak kurtarı” der ve kitapları “günlük ve ömürlük” kitaplar olarak ikiye ayırarak kalıcı doğalarından bahseder (Ruskin, 2013: 10, 15). Yazarın düşüncelerini anlamak için her kelime üzerinde hatta her harf üzerinde titizlikle durulması gerektiğini, eğitilmiş ve eğitimsiz insan arasındaki farkı bu algının belirlediğini ifade eder (Ruskin, 2013:20-21). Günümüzün en önemli sorunlarından birine işaret ederek okumadığımızı ifade eden yazar, edebiyatın horgörüldüğünü belirtir ve edebiyat, halk veya özel kütüphanelere harcanan para ile lükse harcanan parayı kıyaslar. Kitapların ucuz olmalarına da değinerek beden yerine zihnin doyurulması gerektiğini vurgular. Günümüzün de en büyük sorunlarına işaret ederek sadece edebiyatın değil, bilimin, sanatın, doğanın ve merhametin de hor görüldüğünü ifade eder (Ruskin, 2013: 42-48). Savaş yerine edebiyata yatırım yapılmasını vurgulayan yazar, köylülere, düşünsel boyutta ilerlemelerine katkıda bulunmak için silah eğitimi kadar okuma alışkanlığının da kazandırılması gerektiğini, köylülerin savaş alanlarında olduğu kadar okuma salonlarında da yer almalarını ve hedefe nişan alan kişi gibi bilgiyi ve doğruyu keşfeden kişinin de ödüllendirilmesi gerektiğini ifade eder (Ruskin,2013:60-61).

Ruskin, sözlerine büyük kütüphanelerin kurulmasını ve bu kütüphanelerin, türlerinin en iyi örnekleri olan seçkin kitaplarla donatılmasını, bu kitapların zarif ve sağlam ciltler içinde sunulmasını, bu kütüphanelerin gece gündüz hizmet vermesini, kütüphanelerin temizliği ve sessizliğinin sağlanması için kanunların uygulanması gerektiğini vurgular (Ruskin,2013:61). Ruskin, “Ne ve Nasıl okuyacağız?” sorularının “Neden okuyacağız?” sorusundan kaynaklandığını ifade eder. Edebiyat ve eğitimin yayılması ve bu iki kavramın bireye ne öğreteceğinin ve öneminin kavranmasıyla fayda sağlanabileceğini, eğitim ve edebiyatın gücünü önce bireyin kendine sonra da çevresine etki edecek şekilde yönettiği sürece edebiyat ve eğitimin yararlı olabileceğini vurgular (Ruskin,2013:71-72).

Ünlü Rus yazar Gorki, kitaplarla olan bağı sayesinde yaşamın anlamını keşfettiğini ifade eder: “Ruhumda tüm insanlara karşı ... okuduğum kitapların sayısı arttıkça derinleşen- bir ilgi doğdu. İnsan emeğine karşı saygı, onun huzursuz ruhuna karşı sevgi tomurcuklandı içimde. Yaşam, şimdi daha kolay, daha çekilir- bundan da öte- zevkli geliyordu bana. Yepyeni ve depderin bir anlamı vardı artık yaşamın” (Aktaran Tüleylioğlu, 2014: 39).

Kitaplar sayesinde insanın ruhu zenginleşir, insanın insanı anlaması kolaylaşır:“... insanın tüm duygu ve bilgi yönünü açar ... [okumak] İnsanı kendine öğretir ... İnsanı insana [ve tüm varlığa] yaklaştırır ... [varoluşun] nasıllığına aydınlık getirir ... Okuyucunun anlayış ve duygudaşlıkla kendi benine özgü çevreyi aşmasına, insan olanaklarının çeşitliliğine ilişkin bir bilinç elde etmesine yol açar ...” (Uygur, 1969: 158, 160).

Avusturyalı yazar Zweig, dünyayı anlayabilmenin kitaplardaki deneyimler sayesinde olduğunu vurgular ve “...geniş boyutlu, türlü bağlantılar içerisinde düşünebilme yeteneğinin, dünyaya çeşitli düzeylerden bakabilmenin tek yolunun, kitaplara saklanmış deneyimleri özümseyebilmekten geçtiğini söyler” (Aktaran Tüleylioğlu, 2014: 47).

Kitaplar aynı zamanda toplumun hafızasıdır: “[Kitap], toplumun yarattığı dili kendi aracı olarak kullanan [toplumsal bir kaynaktır] ... [ve] yaşamı temsil eder” (Wellek ve Warren, 1982:122). Bu anlamda, “[y]azar yalnız toplumdan etkilenmekle kalmaz, toplumu etkiler ... Toplumsal bir belge olarak kullanıldığında yazın, toplum tarihinin ana çizgilerini ele [verir]” (Wellek ve Warren,1982:122-135). Bu bağlamda, kitapların insan yaşantısına katkısının ne denli büyük olduğu yadsınamaz bir gerçektir: “... bir metnin, insanlık durumuna belli bir geçmişte yüklediği anlamlar, bugünkü insanlık durumunu da aydınlatır ... Yazınsal yaşantı ile gerçek dünya yaşantısı sürekli birbirine taşar, birbirlerini değişik yollardan etkilerler” (Göktürk, 1997:133).

Ünlü Türk şairlerden Muzaffer İlhan Erdost ise karşıt ya da benzer pek çok düşünce içeren kitapların bu duyguların alışverişini sağlayan önemli bir unsur olduğuna dikkat çekmektedir:“kitaplar birbiriyle çelişen, çatışan düşünceleri içerseler de kitaplıkta, yan yana sırt sırta dururlar ve karşıt düşüncelerin birbirlerine hoşgörüsünü fısıldarlar ...”(Aktaran Tüleylioğlu, 2014: 169).

Kitaplar insan yaşamında çok katmanlı ve radikal değişimlere neden olabilecek güce sahiptir. Kitap okuyan bireylerin eleştirel ve analitik yorumlama yetileri ve estetik algıları gelişmiş, kelime dağarcıkları genişlemiş, olaylara bakış açıları çok yönlü bir boyut kazanmıştır.Bu nedenle, okumak sadece boş zamanlarla sınırlandırılmayacak bir etkinliktir. Hayatı, varlığı sorgulayabilmek, yaşamın özünü anlayabilmek için insan yaşamının önemli bir kısmının okumaya ayrılması gerekmektedir. Okumaya zaman bulamamak psikolojik, sosyolojik, kültürel bir sorun ve algı biçimidir.Bu

nedenle bu sorunu yaşayan farklı yaş ve sosyal konumdaki bireylerin zamanlarını iyi kullanmaları ve etkili zaman yönetimi hususunda destek almaları önemlidir. Karataş'a göre, ancak okuyarak "toplumu, milleti ve milli olanı tanımak, içinde nefes alıp verdiğimiz dünyayı, onu çevreleyen alemi, tabiatı ve oradaki bütün nesnelere ve onların özündeki ilahi kudreti, neşeyi ve yaşama sırrını açıklamak ..." gibi yetiler kazanılabilir (Karataş, 2012:20). Okumak hiç kuşkusuz bir yaşam biçimidir ve "...doğrudan hayata müdahale yahut hayatı dönüştürme işidir" (Alver,2012:45). Aynı zamanda, "...bir köprüdür, çağları birbirine bağlar ..." (Çelik, 2012:103). Bu noktada unutulmamalıdır ki, okumak yaşam boyu süren bir süreçtir; insan var oldukça sürecek bir etkinlik, hiç bitmeyecek bir eğitimin temeli, başarıyı sürekli hale getirebilmenin ve çağın gerisinde kalmamanın anahtarıdır. Çağdaşlaşma, okuma alışkanlığı edinmiş, eleştirel düşünce yapısına sahip kendini yenileyen bireylerle gerçekleşir. Başka bir ifade ile, "... Çağdaş, yaratıcı, yapıcı ve özgür düşünceye sahip, üretken, eleştirel bakan bireylerden oluşan bir toplum olmak ancak okuma bilinci aşılınmış bireylerle mümkündür" (Bircan ve Tekin, 1986: 393).

Kitaplar her yaşta ve eğitim düzeyinde, davranışların olumlu yönde değişimine katkı sağlar, yeni deneyimler sunar ve akılcı hedeflere yönlendirir. Ancak kitap okuma bilincinin okul öncesi dönemde başlatılması önemlidir. Bu bilincin kazandırılmasında evlerdeki kütüphanelerin ve aile tarafından sağlanan okuma ortamının önemi büyüktür. Ailede başlayan eğitim, eğitim kurumlarında devam etmektedir. Kitapların eğitimin ilk yıllarından itibaren temel araç olarak kullanılması gerekmektedir: "İlköğretim 1. sınıftan başlayarak Türkçe öğretimi ortamları, çocukların duygu ve düşünce üretmelerine olanak sağlayacak "çok uyaranlı" niteliğe dönüştürülmeli[dir]" (Sever, 2013:29). Bir birey ancak bu alışkanlığın faydasına inanarak ve isteyerek kütüphaneyi kullandığında gerçek bir kütüphane kullanıcısı olabilir. Dışarıdan gelen zorlama içten gelen istekle desteklenmediğinde hiçbir anlam taşımayacak, olumlu bir etki yaratamayacaktır.

Deniztekin, "Varlık'ta Kitap ve Kitap'ın Varlığı: Geçmiş ve Gelecek" başlıklı çalışmasında kitapları kolaylıkla ve istenilen okunabilen, kolay ulaşılabilen ve taşınabilen, ucuz, çeşitli, pratik, zaman ve mekân gerektirmeyen bilgi kaynakları olarak tanımlamaktadır (2008:13-15). Bilgi birikiminin esas ve zorunlu olduğu günümüzde okuma alışkanlığının bu birikimin kazanılmasındaki yeri ve önemi büyüktür: "Birikim' kavramının doğasından

gelen 'sürekli artış' zorunluluğu olgusu, bilgi birikiminde okuma alışkanlığının yerini ve önemini kendiliğinden ortaya çıkarmaktadır. Yaşamın sürekliliği okumanın da sürekliliğini, yani okuma alışkanlığını gerektirmektedir ...”(Yılmaz, 1989: 50).

Kitapların ve okumanın önemini yanı sıra okuma kültürünün de ne anlama geldiğinin bilinmesi gerekmektedir: “Okuma kültürü ... bireylerin okuma eylemiyle ilgili olarak edindikleri becerilerin, toplumda bir yaşam biçimine dönüşmesi[dir]”(Sever,2013:10). Alman şairlerden Goethe, “Okumayı öğrenmek sanatların en zorudur. Ben bu işe hayatımın seksen yılını verdim, ama yine de tam olarak öğrendiğimi söyleyemem” ifadesiyle okuma kültürünün önemini vurgulamaktadır (Aktaran Özdemir, 1997: 9).

Bununla birlikte, kitap okumak belirli sürelerle kısıtlanacak bir eylem değildir.Bu eylemin belirli aralıklarla tekrar etmesi gerekmekte, bu sürecin sağlanması da farklı etmenlerle mümkün olabilmektedir. Okuma alışkanlığı, bireylerin farklı amaçlarla kitap okumayı yaşamlarında düzenli bir eylem haline dönüştürebilmelerini ifade etmektedir: “İnsanlarda okuma alışkanlığının oluşması için gerekli koşullar, aile ve okulda kitaba yatkınlığın sağlanması, görsel ve işitsel araçlara ayrılan süreyle okumaya ayrılan sürenin dengelenmesidir” (Kayalan,1992:15).

“Okuryazarlık ve Okuma Alışkanlığı Üzerine” başlıklı makalesinde Yılmaz, okuma alışkanlığının düşük olmasını, bu konuda yeterince sağlıklı planlamanın yapılmamasına, ekonomik problemlere, kitle iletişim araçlarının bu sorunu çözmede yeterli adımları atmamasına, ailede bu konuda örnek alınacak bireylerin olmamasına bağlamaktadır. (1989:51). Yazar, bu konudaki çözüm önerilerini de aşağıdaki şekilde sıralamaktadır:“...devletin ... rolü ve sürekli-tutarlı politikası, bir organizasyonun gerekliliği ve geniş işbirliği, kütüphanelerin ... önemi, özel okuma materyallerinin gerekliliği, ülkemizin özgün koşulları, sistemci, köklü çözümler içeren ve uzun süreli bir bakış açısı” (1989:53).

Yukarıda ifade edildiği üzere okumak, okuma alışkanlığı ve kitaplar üzerine yapılan çok sayıda çalışma ve araştırma vardır.Bu araştırmaların ve tespitlerin pek çoğu okuma alışkanlığının ve dolayısıyla kitapların insan yaşamına sonsuz katkılarını ifade etmektedir. Sadece okuma bilincine sahip bireylerden oluşan toplumların gelişmeye açık toplumlar olduğu görülmektedir. Bu nedenle okuma alışkanlığının kazandırılması önemli bir görev ve sorumluluktur.

III- KÜTÜPHANE ve KÜTÜPHANE KULLANMA ALIŞKANLIĞI

Üniversite kütüphaneleri akademik başarıda ve eğitim sürecinde önemli bir role sahiptir. İdari ve kuruluş biçimleri farklılıklar gösterse de üniversite kütüphanelerinin ortak hizmet amacı bilgi ihtiyacını karşılamak ve dolayısıyla akademik başarıya ve eğitim sürecine önemli katkılarda bulunmaktır. Yaşam boyu öğrenmenin esas alındığı teknolojik, sosyolojik ve kültürel temel, bilgiye ulaşabilmektir. Dolayısıyla akademik eğitimi, bilimsel araştırmaları ve çalışmalarını destekleyen, güncel ve doğru verilerin aktarımını sağlayan kütüphaneler de gelişen, bu gelişim ve ilerlemelere ayak uydurabilen, misyon ve vizyonlarını genişletebilen, değişen dinamik yapılarıdır. Bilginin sağlanması, yayımlanmasına ve üretilmesine katkıda bulunan kütüphaneler en eski uygarlıklarda da varlık bulmuş; günümüzde de teknolojik ve kültürel gelişmelere paralel olarak varlıklarını sürdürmeye devam etmektedir. Ülkelerin gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler kategorisinde değerlendirilmelerinin en önemli göstergelerinden biri bilim ve teknolojiye verilen değer ve ayrılan yatırım oranlarıdır. Bireyin bilimsel ve teknolojik gelişmelerden haberdar olması ve bu gelişmeleri yaşamına dahil etmesi, toplumun kültürel yapısında da dönüşüm ve değişim sağlayacaktır: “Bilim ve teknolojik gelişmeler[in] toplumsal yaşama girmesi, toplumun çok yönlü değişim ve gelişimini sağlarken kültür üretimine direkt olarak etki edecektir. Bir başka deyişle bilgi üreten, teknoloji üreten toplum aynı zamanda kültür zengini bir ülke durumuna gelecektir” (Ünver, 2013: 50). Bu bağlamda kütüphanelerin ve kitap sayılarının oranı, teknolojik ve bilimsel gelişmelere verilen önem ve ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arasında bir paralellik bulunmaktadır.

Okuma alışkanlığının farklı yaş ve sosyal düzeydeki bireylere kazandırılmasında en güçlü ve önemli araçlardan biri olan kütüphanelerin başlangıcı düşüncelerin kaydedilmesi gerekliliği ile ortaya çıkmıştır:

Nobert Fischer'e göre “insan düşüncesinin kaydedilmesi gereği büyük olasılıkla kabile düzeninden daha karmaşık bir toplumsal yapıya geçilmesiyle ortaya çıkmıştır. Kabile gelenekleri yasa olarak yazılmaya başlanmış, yasalaşmalar, vergi kayıtları, ticareti düzenleme girişimleri, yöneticilerin kütüphane kurmalarına yol açmıştır. (Ogan ve Tomru, 1990: 11)

Buna paralel olarak kütüphane kurumu, “Kayıtlı bilginin toplanması, düzenlenip-saklanması ve yararlanmaya sunulması [ile doğmuştur]” (Atılğan, 1991:69). Kütüphanenin doğuşundaki gereksinimler ve hedefler

düşünüldüğünde en büyük güce yani bilgiye ulaşmak için bu kurumun insan ve toplum hayatındaki önemi ve değeri açıkça görülmektedir. Ancak bilgiye ulaşabilmek için kütüphanelerin ziyaret edilmesi ve kütüphane kaynaklarının belirli aralıklarda kullanılması, yani kütüphane alışkanlığının kazanılması gerekmektedir. Özellikle üniversite öğrencilerinin araştırma yapmak, alanları ile ilgili yayınları takip etmek, ödünç kitap almak, ders çalışmak ve etkinliklere katılmak gibi farklı amaçlarla kütüphanelerden faydalandıkları ve kütüphane alışkanlığının öğrencilerin akademik ve sosyal başarılarını arttırdığı gözlemlenmektedir.

Bireysel ve toplumsal gelişmenin en önemli araçlarından biri olan kütüphanenin pek çok tanım yapılmış, her tanım kütüphane kavramının önemini vurgulanmasına daha çok katkıda bulunmuştur:

... gelişen teknoloji ile birlikte bir ülkede her türlü sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmenin ayrılmaz bir parçası olarak görülmeye başlanan kütüphanenin tanımını UNESCO 1968'de şöyle yapmıştır: "Kütüphane adı ne olursa olsun, basılı kitap ve süreli yayınların ya da başka her türden çizgisel, görsel, işitsel yayınların düzenli koleksiyonları ve okurların bilgi, araştırma, eğitim, kullanılmalarını sağlayan ve kolaylaştıran kurumlardır.(Bilar, 1999: 15)

Bilimin ve kültürün en önemli kurumlarından, "UNESCO, 1971 yılında Paris'te toplanarak kitabın özellikle 'ırkçılık ve sömürgecilikle savaş, kalkınma, barış ve insan haklarına saygı' gibi ideallere katkısını dikkate alarak 1972 yılını kitap yılı ilan eder ve 'Kitap Yasası'nı onaylar" (Tüleylioğlu, 2014: 94). Bu yasa okumanın herkesin hakkı olduğu kitapsız eğitimin olamayacağı, ulusal baskı endüstrisinin gerekliliği, dokümantasyonun önemi, ülkeler arası serbest kitap alışverişi, kitapların uluslararası anlayış ve barışa hizmetini içeren on maddeden oluşur (Tüleylioğlu, 2014: 94-95).

Kütüphanelerin geçmişten bugüne katettiği gelişim, değişim ve dönüşüm de önemlidir: "Üniversiteleri yaratan uygarlık ve kültür tarihinin temeli olan kütüphaneler, Mezopotamya ve Mısır'daki kil tabletleri ve papiruslarından yola çıkarak günümüzün bilgisayar teknolojileriyle donatılmış bilgi depolarını oluşturmuşlardır" (Bilar, 1999: 34).

Günümüzde, "Kütüphaneler görev alanları, hizmet ilkeleri ve çalışma yöntemlerine göre Milli Kütüphaneler, Üniversite Kütüphaneleri, Halk Kütüphaneleri, Okul Kütüphaneleri, Özel Kütüphaneler olarak beş gruba

ayrılmaktadırlar” (Bilar, 1999: 15). İsimler ya da hedefler ne olursa olsun kütüphanelerin en büyük önemi bilgi sağlamadaki başarılarıdır: “...bu beş kütüphanenin ortak amacı kullanıcılarına en doğru ve en çabuk bir şekilde bilgiyi ulaştırma yarışında olabilmeleridir” (Bilar, 1999: 15).

Bu anlamda kütüphanecilik bilimi ihtiyaç duyulan bilgi kaynaklarına ulaşımı etkin bir biçimde organize etmek için gerekli etkinlik ve yöntemleri düzenleyen bir bilimdir. Üniversiteler ve kütüphanelerin ortak amacı bireysel ve toplumsal gelişime katkıda bulunmaktır. Üniversiteler ve kütüphanelerin sosyal ve kültürel gelişime katkıda bulunabilmeleri ise ancak etkin bir iletişim ve işbirliği ile mümkündür.

Okuma ve kütüphane alışkanlığının kazandırılmasında, bireysel ve toplumsal gelişime katkıda bulunmak üzere üniversitelerin, ulusal ve uluslararası eğitimcilerin, uzmanların görüş ve deneyimlerini, kurumların araştırma ve istatistiksel verilerini, dünyadaki teknolojik atılımları, sosyal, kültürel değişme ve gelişmeleri takip etmesi, bu gelişmeleri çeşitli etkinlikler ve haberleşme ağları ile öğretim üyeleri ve öğrencileriyle paylaşması, bilimsel ve edebi yayınların Türkçe'ye çevrilmesinde öncü olması önemlidir. Sorunun en temeline inilerek, hâlâ okuma yazma bilmeyen bireylere ulaşılması ve okuma yazma eğitimlerinde devlet desteği ile aktif rol almak da üniversitelerin görevlerinden biridir. Eğitim ve kültür politikaları belirlenirken eğitimin ve kültürün tüm birimleri ve kurumları arasında işbirliğinin sağlanmasındaki en etkin aracı da yine üniversitelerdir.

Yükseköğretim kurumlarının bilimi üretme ve yayma görevleri 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun(1981) Yükseköğretimin amacını ifade eden 4. Maddesi ile kesinleştirilmiştir:

c) Yükseköğretim kurumları olarak yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurt içi ve yurt dışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmaktır. (YOK, 5350)

Türkiye Cumhuriyeti (1982) Anayasası'nın 27. Maddesinde ise, “Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir” ifadesi yer almakta, bilim ve sanatın ve gerekli çalışma ve araştırmaların önemi vurgulanmaktadır (TBMM, 2017).

Bu denli önem taşıyan kütüphanelerin ayda yılda bir zorunluluktan gidilmesi gereken kurumlardan ziyade, sık sık belirli amaçlarla “sürekli ve düzenli” ziyaret edilmesi gereken kurumlardan biri olması gerekmektedir: “Amerikan Kütüphane Derneği[ne göre] (American Library Association-ALA), zayıf alışkanlık: Yılda 1-5 kez kütüphaneye gitme, orta düzey alışkanlık: Yılda 6-11 kez kütüphaneye gitme, güçlü alışkanlık: Yılda 12 kez ve daha fazla kütüphaneye gitme” şeklinde tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2004: 116).

Bilgi ve belge sağlama kurumu kütüphanelerde görev alan kütüphanecilerin de belirli niteliklere sahip olmaları beklenmektedir. Öğrencilere kütüphane kullanma alışkanlığı kazandırılabilmesi ancak etkin bir kütüphanecilik anlayışını benimseyen kütüphane personeli ile sağlanabilir. Öğrencileri desteklemek ve teşvik etmek için kütüphanelerde iletişime, yardıma ve problem çözmeye hazır, etik değerleri benimsemiş yetkin personelin görev alması önemlidir. Kütüphanecilerin Mesleki ve Kişisel Yeterlilikleri de[Özel Kütüphaneler Derneği] (1996) tarafından belirlenmiştir. Buna göre, kütüphaneciler, bilgi kaynaklarına hakim olmalı, mesleki yetkinliğe sahip olmalı, teknolojiyi iyi kullanmalı, uygun yönetim ve pazarlama teknikleri kullanmalı, bilgi hizmetlerini yenilemeli, çözüme yönelik araştırmalar yürütmeli, kurum içinde ve dışında işbirliği geliştirmeli, iyi iletişim kurmalı, lider olmalı, planlama yapmalı, yeni olanaklar yaratmalı, yaşam boyu öğrenmeye, değişime ve gelişime önem vermelidir (Aktaran Alkan,2001: 25-30).

Etkin kütüphane kullanımının olabilmesi için, kütüphanelerin fiziksel koşullarının ve hizmet kalitesinin iyileştirilmesi, teknolojik gelişmelerin takip edilmesi, e-kütüphane ve veri tabanları konusunda eğitici etkinliklerin düzenlenmesi ve kütüphane kaynaklarının nitelik ve nicelik yönünden artırılarak bu yayınlara erişimin kolaylaştırılması gerekmektedir.

IV-TÜİK 2016

Tablo I’de yansıtılan kütüphane ve kitap sayıları ile ilgili olarak TÜİK (2016) istatistikleri değerlendirildiğinde 2001-2016 yılları arasındaki verilere göre “Kütüphane türüne göre kütüphane, kitap ve kitap dışı materyal sayısında” genel olarak artış olduğu görülmektedir.

Tablo I:TÜİK Kütüphane Türüne Göre Kütüphane, Kitap ve Kitap Dışı Materyal Sayıları

	2001	2013	2014	2015	2016
Milli Kütüphane Sayısı	1	1	1	1	1
Kitap Sayısı	1100975	1444021	1545702	1261696	1298952
Kitap dışı materyal sayısı	197114	137549	144110	147795	155622
Halk Kütüphanesi Sayısı	1350	1118	1121	1130	1137
Kitap Sayısı	12398913	16099993	17111825	18097101	18828188
Kitap dışı materyal sayısı	-	137352	139787	140613	136773
Üniversite Kütüphanesi Sayısı	-	533	559	555	552
Kitap Sayısı	-	13408159	14365326	15256746	15236013
Kitap dışı materyal sayısı	-	1045236	1113001	1147228	1178267

Tablo II’de görüldüğü üzere, TÜİK (2016) “Kütüphane türüne göre kütüphaneden yararlanan kişi, kayıtlı üye ve personel sayısı” ile ilgili olarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmış ve kütüphaneden yararlanan kişi, kayıtlı üye ve personel sayısı ile ilgili olarak genel bir artış tespit edilmiştir.

Tablo II: TÜİK Kütüphane Türüne Göre Kütüphaneden Yararlanan Kişi, Kayıtlı Üye ve Personel Sayıları

	2001	2013	2014	2015	2016
Milli Kütüphaneden yararlanan kişi sayısı	231257	651336	555859	524129	636488
Kütüphaneye kayıtlı üye sayısı	-	24737	28356	36220	26996
Kütüphanenin personel sayısı	193	204	182	169	153
Halk Kütüphanesinden yararlanan kişi sayısı	20964172	20232069	20787765	23529016	23266599
Kütüphaneye kayıtlı üye sayısı	508133	1025846	1209766	1367139	1697090
Kütüphanenin personel sayısı	2829	3386	3595	3714	3639
Üniversite Kütüphanesinden yararlanan kişi sayısı	-	-	-	-	-
Kütüphaneye kayıtlı üye sayısı	-	2896211	3870112	3820761	3810634
Kütüphanenin personel sayısı	-	5568	6362	6617	6039

TÜİK uluslararası endekslerine göre, “92 ülkenin 2015 yılı EFA (Herkes için Eğitim) Kalkınma Endeksi EDI sıralamasında ülkeler yüksek, orta ve düşük kalkınma puanları bakımından üç başlığa ayrılmıştır ve Türkiye bu sıralamada yüksek grupta ve 50. sırada yer almaktadır. Türkiye’nin EFA Kalkınma Endeksi puanı 0,950’dir” (TÜİK, 2017). Bu veriye ek olarak, “167 ülkenin yer aldığı Bilgi ve İletişim Teknolojileri Gelişmişlik Endeksi’nde Türkiye, 2016 yılında 5,69 endeks değeri ile 167 ülke arasında 70. sırada yer almaktadır”(TÜİK, 2017).Uluslararası Standart Kitap Numarası (ISBN) 2014 İstatistiklerine göre, 2008 yılında Elektronik ve basılı kitap sayısı

32339 iken 2014 yılında bu rakam 50752 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2017).

Ancak yukarıda ifade edilen rakamsal artışların okuma ve kütüphane kullanma alışkanlığını doğru oranda etkilemediği ifade edilebilir.

Tablo III'te görüldüğü üzere, TÜİK (2016) araştırma sonuçlarına göre, Türkiye genelinde, okula başlama yaşı esas alınarak oluşturulan tabloda, 6-39 yaş grubunda okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen kadın ve erkek sayıları, sorunun çözümü yolunda daha fazla çabanın gösterilmesi gerektiğine işaret etmektedir:

Tablo III: TÜİK 6-39 Yaş Grubu Okuma Yazma Bilmeyen, Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen Kadın ve Erkek Sayıları

Kadın 6-13 Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	2338955
Kadın 6-13 Okuma Yazma Bilmeyen	8336
Erkek 6-13 Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	2485022
Erkek 6-13 Okuma Yazma Bilmeyen	11483
Kadın 14-17 Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	57741
Kadın 14-17 Okuma Yazma Bilmeyen	1677
Erkek 14-17 Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	39047
Erkek 14-17 Okuma Yazma Bilmeyen	567
Kadın 18-21 Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	147621
Kadın 18-21 Okuma Yazma Bilmeyen	9596
Erkek 18-21 Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	66788
Erkek 18-21 Okuma Yazma Bilmeyen	2327
Kadın 22-24 Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	144785
Kadın 22-24 Okuma Yazma Bilmeyen	27960
Erkek 22-24 Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	63132
Erkek 22-24 Okuma Yazma Bilmeyen	6276
Kadın 25-29 Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	205658
Kadın 25-29 Okuma Yazma Bilmeyen	74311
Erkek 25-29 Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	106388
Erkek 25-29 Okuma Yazma Bilmeyen	18048
Kadın 30-34 Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	106666
Kadın 30-34 Okuma Yazma Bilmeyen	71991
Erkek 30-34 Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	58229
Erkek 30-34 Okuma Yazma Bilmeyen	21644
Kadın 35-39 Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	105189
Kadın 35-39 Okuma Yazma Bilmeyen	77056
Erkek 35-39 Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	34686
Erkek 35-39 Okuma Yazma Bilmeyen	18868

V-TÜRKİYE OKUMA KÜLTÜRÜ HARİTASI (2011)

Türkiye’de ilk defa olması bakımından önemli bir çalışma olan Okuma Kültürü Haritası 2011 yılında gerçekleştirilmiştir. 26 ilde 6212 kişi ile görüşülerek elde edilen verilerle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Türkiye Okuma Kültürü Haritası (2011) verilerine göre katılımcıların cinsiyet, yaş ve yaşadıkları yer göstergeleri aşağıdaki şekildedir:

Tablo IV: TOKH Cinsiyet, Yaş, Yerleşim Yeri

CİNSİYET DAĞILIMI	
Erkek: 49.1%	Kadın: 50.9%
YAŞ DAĞILIMI	
7-14: 15,45%	15-24: 22,59%
25-34: 21,80%	35-44: 16,55%
45-54: 13,17%	55-64: 6,58%
65+ 3,86%	
YAŞAMININ EN BÜYÜK KISMINI GEÇİRDİĞİ YER	
Kasaba 6,28	Köy 3,65
Kent 23,21	Büyükşehir 66,85

Türkiye Okuma Kültürü Haritası verilerine göre katılımcıların kütüphane kullanma ve okuma oranları Tablo V’te gösterilmektedir:

Tablo V:TOKH Kütüphane Kullanma ve Okuma Oranları

Boş Zamanlarda En Çok Televizyon İzleniyor (%23.7)
En Çok Edebiyat,Din, Eğitim Konulu Kitaplar Okunuyor
Ders Kitapları Dışında Satın Alınan Kitap Oranı Düşük (%43.4)
Halk Kütüphaneleri, Halkın İlgi Alanı Dışında (%56.47)
Halkın %47'si Halk Kütüphanelerinde Verilen Hizmetlerin Ücretsiz Olduğunu Bilmiyor
Halkın Sadece %4.9'u Halk Kütüphanelerine Üye
Halkın %89'u Halk Kütüphanelerinden Yararlanmıyor
Halk Kütüphanelerinin Okuma Salonlarından En Çok Öğrenciler Yararlanıyor. (2011: 213-235)
Kitap Rastgele Seçilip, Düzensiz Okunuyor (% 45.3)
Kitap, En Çok Okunan Basılı Materyal (% 54)
Yılda Ortalama 7.2 Kitap Okunuyor
En Çok Tavsiye Edilen Kitaplar Okunuyor (% 61.5)
Düzenli Olarak İzlenen Yazar Yok (% 84.2)
Kitap Seçiminde Yayınevi Tercihi Yapılmıyor (% 90.16)
Halk Kütüphanelerinin Varlığı Biliniyor (% 77)
Genellikle Halk Kütüphanelerinden Yararlanma İhtiyacı Duyulmuyor (2011: 6-13)

Türkiye Okuma Kültürü Haritası (2011) verileri değerlendirildiğinde okunan ortalama kitap sayısının yetersiz ve düşük olduğu, buna karşın televizyon izleme oranlarının yüksek olduğu, genellikle ders kitaplarının satın alındığı, halkın büyük bir oranının halk kütüphanelerinin hizmetlerinden haberi olmadığı, bu kütüphanelerden yararlanmadığı, genel bir okuma kültürünün ve okuma alışkanlığının oluşmadığı ve düzenli olarak takip edilen bir yazar ya da yayınevinin olmadığı görülmektedir.

VI-PISA 2015 Ulusal Raporu

Temel olarak öğrencilerin fen, matematik ve okuma becerilerini değerlendiren Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı PISA araştırmasında değerlendirme okuryazarlık kavramı üzerinden yapılmaktadır. Bu kavram, öğrencilerin çalışma alanlarında karşılaştıkları problemleri tespit edebilme, çözebilme ve mantıksal çıkarımlar yapabilme becerileri olarak tanımlanmaktadır.PISA 2015 araştırmasında, "...15 yaş grubu öğrenci evreni 1.324.089 öğrenci, uygulamaya katılabilecek ulaşılabilir Türkiye evreni ise 925.366 öğrenci olarak belirlenmiştir" (PISA,2015:5).Örnekleme, eşit oranda kız ve erkek 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır (PISA,2015:7-8).

PISA araştırmasında "metin, okurun metne yaklaşımı, metnin kullanım amacı" boyutlarıyla değerlendirilen okuma becerileri, "kişinin topluma

katılmak, potansiyelini ve bilgisini geliştirmek ve amaçlarını gerçekleştirmek için yazılı metinleri anlaması, kullanması, onlar üzerinde düşünmesi ve onlarla uğraşması olarak tanımlanmaktadır” (PISA,2015:22). Elde edilen verilere göre cinsiyet değişkeni ile ilgili olarak,“PISA 2015 okuma becerileri alanındaki sonuçlar tüm ülkeler bazında incelendiğinde kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha başarılı olduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye’de de benzerlik göstermektedir” (PISA,2015:23).

Öğrencilerin yeterlik düzeylerine göre, “2015’te Türkiye’de alt yeterlik düzeyinde yer alan öğrenci oranı artmış, üst yeterlik düzeyinde yer alan öğrenci oranı ise azalmıştır”(PISA,2015:26).Yeterlik düzeyleri değerlendirildiğinde öğrencilerin yeterlik düzeylerinde istenilen seviyede bir gelişmenin yaşanmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin sadece basit bir metnin içindeki açıkça ifade edilmiş bilgiyi bulabildikleri ve birbirine yakın bilgiler arasında basit ilişkiler kurabildikleri alt yeterlik düzeyinde oldukları; metinlerde benzerlik ve farklılıkları bulabilen, soyut kavramları yorumlayabilen, eleştirel bakış açısı getirebilen, hipotezlere ulaşabilen, analiz edebilen üst yeterlik düzeyinde olan öğrenci oranının ise düşük olduğu anlaşılmıştır (PISA,2015:25). Bu değerlendirmeye ilişkin sayısal veriler aşağıdaki gibidir:

PISA 2015’te 1. düzey ve altında (alt yeterlik düzeyi) bulunan öğrenci oranları PISA 2009 ve PISA 2012’ye göre artmıştır. PISA 2015’te alt düzeyde yer alan öğrenci oranı OECD’de %20,1, tüm ülkelerde %31,4 iken Türkiye’de %30’dur. PISA 2015’te 5. düzey ve üstünde (üst yeterlik düzeyi) bulunan öğrenci oranları ise PISA 2009 ve PISA 2012’ye göre düşmüştür. PISA 2015’de üst düzeyde yer alan öğrenci oranı OECD’de %8,3, tüm ülkelerde %5,6 iken Türkiye’de %0,06’dır. (PISA,2015:26)

Bir ülkede kitap okuma oranı en önemli gelişmişlik göstergelerinden birisidir. Yapılan araştırmalara göre, kitap okumaya ayrılan zaman çok kısıtlı olduğu halde ülkemizde televizyona ve internete harcanan zaman azımsanamayacak kadar büyüktür. Türkiye, %21 oranıyla en çok kitap okunan İngiltere’yle kıyaslandığında %0.1 okuma oranı ile son sıralarda yer almaktadır. Japonya’da 1 kişinin yılda ortalama 25 kitap okuduğu ifade edilirken, Türkiye’de 6 kişinin 1 tane kitap okuduğu, yani 150 kişinin ancak 1 Japonun 1 yılda okuduğu kitap sayısına ulaşabildiği belirtilmektedir. (Dursun, 2015).

Türkiye Okuma Kültürü Haritası (2011) verileri değerlendirildiğinde de yukarıdaki araştırma sonuçlarına benzer sonuçlara ulaşıldığı ve okuma alışkanlığının yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. PISA 2015 Ulusal Raporu verilerine göre ise Türkiye’de alt yeterlik düzeyindeki öğrenci sayılarının üst yeterlik düzeyindeki öğrenci sayılarından daha fazla olması, öğrencilerin okuduklarını anlama becerilerinin gelişmediğini, sadece açık ve net olarak kendilerine sunulan bilgileri anlayabildiklerini ifade etmektedir. Bu yetersizliğin okuma alışkanlığına sahip olmayan bireylere özgü bir nitelik olduğu düşünüldüğünde okuma ve kütüphane alışkanlığının istenilen düzeyde olmadığı sonucuna varılabilir.

VII- SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmada yer verilen TÜİK 2016, Türkiye Okuma Kültürü Haritası 2011, PISA 2015 Ulusal Raporu verilerine dayanarak kitap okuma ve kullanma alışkanlığı sorunsalının çözümünde faydalı olabilecek öneriler aşağıdaki şekilde sıralanmış, ailelere, kütüphanelere, üniversitelere, öğrencilere ve ilgili birey ve kurumlara sorumlulukları oranında düşen görevlere dikkat çekilmiştir.

Oluşturulan kütüphaneler ve sağlanan okuma ortamı ile ailede başlatılan okuma ve kütüphane alışkanlığı ve bilinci eğitimin her düzeyinde sürdürülmelidir. Kütüphanelerdeki çalışma odalarının fiziksel koşulları, kantin, havalandırma, temizlik, ulaşım, engelli hizmetleri, hedef kitleye uygun mekânsal yenilikler ve iyileştirilmeler kütüphaneye olan ilgiyi arttıran önemli faktörlerdir. Kütüphanelerde teknolojik gelişmeler takip edilmeli, teknolojinin gelişimiyle birlikte yaygınlaşan e-kitap kütüphaneleri tanıtılmalı ve veri tabanlarının kullanımı ile ilgili destekleyici eğitimler ve seminerler verilmelidir. Yayıncıların faydalandıkları yeniliklerden haberdar olunmalı, gerektiğinde farklı yazılımlar geliştirilebilmelidir. Etkin kütüphane kullanımının olabilmesi için, kütüphane kaynaklarının nitelik ve nicelik yönünden artırılması ve bu yayınlara erişimin kolaylaştırılması sağlanmalıdır. Kütüphaneler arasında ödünç verme protokol sisteminin etkinleştirilmesi, yeni gelen yayınların özellikle sosyal medya araçları da kullanılarak daha etkin bir biçimde duyurulması gerekmektedir. Kütüphane kullanımına ilişkin teorik bilgiler ve oryantasyon programları ile öğrencilerin sanal ortam yerine gerçek kütüphane ortamı ile tanışması sağlanmalıdır.

Öğretim üyeleri tarafından verilen ödev ve projelerde öğrencilerin hazır kaynakları kullanmaları yerine kütüphaneye yönlendirilerek, araştırarak, çaba ve zaman harcayarak gerekli kaynaklara ulaşmalarının sağlanması, bu noktada sadece yol gösterici olunması ve öğrencilerin çabalarını azaltacak katkılardan kaçınılması gerekmektedir. Öğrencilerin araştırma yapmalarına, kendi yorumlarını aktarmalarına ve bir fikir üretmelerine olanak sağlayan özgün çalışmalar yapmaları ve kütüphanecilik, bilgi belge yönetimi gibi derslerden faydalanmaları desteklenmelidir. Öğrencilerin de katkılarıyla bölüm ve fakülte kütüphanelerinin oluşturulması ve okumanın ücretsiz ve keyif veren bir etkinliğe dönüşmesi sağlanmalıdır. Üniversiteler, ulusal ve uluslararası uzmanların ve kurumların güncel verilerini öğretim üyeleri ve öğrencileriyle paylaşmalı, bilimsel ve edebi yayınların Türkçe'ye çevrilmesinde öncü olmalı, hâlâ okuma yazma bilmeyen bireylere ulaşarak okuma yazma eğitimlerinde devlet desteği ile aktif rol almalıdır. Öğrenciler, üniversitelerde düzenlenmekte olan, analitik düşünme, iletişim ve sunum yetilerini geliştirmelerine katkı sağlayacak kompozisyon ve bilgi yarışmalarını ve okuma etkinliklerini takip etmeli ve bu etkinliklere katılım sağlamalıdır. Öğrencilerin, öğretim üyelerini birer kütüphane olarak görme eğilimleri son bulmalı, araştırma yapma isteği ve bilinci geliştirilmelidir. Çalışmalarında güncel kaynakları kullanmalı, araştırma sonuçlarını mantıklı bir düzen içerisinde, akademik kurallara uygun bir biçimde sunabilmelidir. Bu başarıyı elde edebilmenin tek yolunun ise okuma ve kütüphane alışkanlığının kazanılması olduğu unutulmamalıdır.

Görülmektedir ki, okumak toplumların sosyal, siyasal ve sanatsal değerlerini, gelenek ve göreneklerini içinde barındıran bir yaşam biçimidir ve kültürdür. Kitapları, barışın, insan haklarının ve kalkınmanın en önemli araçlarından biri olarak tanımlayan UNESCO'ya göre, kütüphaneler bilimin ve kültürün gelişimine katkıda bulunmak üzere bilgi yayan en önemli kurumlardan biridir. Dolayısıyla, kültürel mirasın aktarımında kayıtlı bilgiyi yayarak toplumun kullanımına ve yararına sunan kütüphanelerden yararlanılması ve okuma alışkanlığının kazandırılması önemlidir. Ancak, okuma ve kütüphane alışkanlığının öneminin bilinmesi ve bunun sadece dile getirilmesi yeterli değildir. Okuma ve kütüphane alışkanlığının öneminin anlaşılabilmesi ve teorik bilginin pratiğe dökülebilmesi için uygun psikolojik, sosyolojik ve kültürel şartların oluşturulması ve farkındalık yaratılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ALKAN, Nazlı. (2001), "Günümüz Kütüphanecisinin Yeterlilikleri" [Bildiri].T. Fenerci,O. Gürdal (Yay. Haz.).21. *Yüzyıla Girerken Enformasyon Olgusu, Ulusal Sempozyum Bildirileri*. (ss. 23-37). Türk Kütüphaneciler Derneği, Ankara.
- ALVER, Köksal.(2012), "Okumanın Halleri: Okumanın Sosyolojisi Üzerine" *Kitaba Çağrı*, D.Boz(Ed.) Kahramanmaraş Belediyesi. Öncü Basımevi, Ankara. ss.39-49.
- ARAS, Gökşen. (2014), "İnsan ve Toplum:Edebiyat ve Değerler Eğitimi." *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 44. Temmuz-Ağustos,ss.1-19.
- AUSTEN, Jane.(2017).*Aşk ve Gurur*, N.Yeğınobalı (Çev.). Can Yayınları,İstanbul.
- ATILGAN, Doğan.(1991), "Eğitim ve Kütüphane," *Türk Kütüphaneciliği* 5(2), ss.69-72.
- BACON, Francis. (1993), "Of Studies" *The Norton Anthology of English Literature*, Abrams, M.H. (Gen. Ed.). 6th edition, Volume I. W.W. Norton&Company.
- BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı. (1998),*Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Vakfı Yayınları 1. Ayyıldız, Ankara.
- BİLAR, Ender.(1999),*Kütüphaneciliğimiz ile 21. Yüzyıla*, Türk Kütüphaneciler Derneği, Edirne Şubesi Yayınları, No.31. İstanbul.
- BİRCAN, İsmail ve M. Tekin. (1986), "Türkiye'de Okuma Alışkanlığının Azalması Sorunu ve Çözüm Yolları," *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* XXII(1), ss.393-410.
- ÇELİK, Yakup.(2012), "Okurluk Donanımı" *Kitaba Çağrı*,D. Boz (Ed.) Kahramanmaraş Belediyesi, Öncü Basımevi, Ankara. ss. 103-111.
- DENİZTEKİN, Osman Çetin.(2008), "Varlık'ta Kitap ve Kitap'ın Varlığı: Geçmiş ve Gelecek" [Bildiri]. T.Berkes(Ed.). *Geçmişten Geleceğe Kitabın Serüveni, Bildiriler*,4 Nisan 2008, (ss.13-15). VEKAM Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi.
- DURUSUN,Ahmet.(2015),(erişim adresi: <http://ahmetdursunarsivi.blogspot.com.tr/2015/01/tuik-gore-kitap-okumakta-dunya.html>), (erişim tarihi:15 Ocak 2017).
- EYİĞÜN, Sabri. (2005), "Edebiyat Ne Zaman 'Politik' Olabilir?" *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü e-dergisi* C.14. S. 1. ss.247-252.
- GÖKTÜRK, Akşit. (1997),*Okuma Uğraşı:Yazın Metninin Kavranışında Okur-Metin-Yazar*, İnceleme. 8. Baskı. YKY, İstanbul.
- KARATAŞ, Turan.(2012),"Okumak" *Kitaba Çağrı*, D.Boz(Ed.) Kahramanmaraş Belediyesi, Öncü Basımevi,Ankara. ss. 19-23.
- KAYALAN, Meriç. (1992),*Etkili ve Hızlı Okuma Sanatı*, Real, İstanbul.
- MORAN, Berna.(2000),*Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- OGAN, Ufuk, Tülin Tomru. (1990),*Endüstri Lis. İçin Kütüphaneciliğe Giriş*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Emin. (1997),*Eleştirel Okuma*, Ümit Yayıncılık, İstanbul.
- PISA 2015 ULUSAL RAPORU. (2017), "Okuma Becerileri," (erişim adresi:http://odsgm.meb.gov.tr/test/analizler/docs/PISA/PISA2015_Ulusal_Rapor.pdf) (erişim tarihi: 18 Kasım 2017).
- RUSKİN, John.(2013), *Susam ve Zambaklar*,E. M. Bozer(Çev.). Aylak Adam,İstanbul.
- SEVER, Sedat. (2013), *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*,Tudem,İzmir.
- SOYKAN, Ömer Naci.(2006),*Felsefe ve Dil, Wittgenstein Üstüne Bir Araştırma*, MVT Yayınları,İstanbul.
- SMİTH, Philip. (2005), *Kültürel Kuram*, S. Güzelsarı, İ. Gündoğdu (Çev.). Babil Yayınları, İstanbul.
- TBMM.(2017),(erişim adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>), (erişim tarihi: 23 Eylül 2017).
- TÜİK. (2017),"Eğitim İstatistikleri," (erişim adresi:http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018), (erişim tarihi: 23 Eylül 2017).

- TÜİK. (2017),“Uluslararası Endeksler,”(erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=istendeks>),(erişim tarihi: 23 Eylül 2017).
- TÜİK. (2017),“Kültür İstatistikleri,”(erişim adresi: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1086),(erişim tarihi: 23 Eylül 2017).
- TÜİK. (2017),“Ulusal Eğitim İstatistikleri,”(erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=130&locale=tr>),(erişim tarihi: 23 Eylül 2017).
- TÜLEYLİOĞLU, Orhan. (2014), *Yalnız Kitap*,um:ag Vakfı Yayınları,Ankara,138,um:ag Kültür Kitapları:1.
- TÜRKİYE OKUMA KÜLTÜRÜ HARİTASI. (2011),*T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü*, Ankara.
- UYGUR, Nermi. (1969), *İnsan Açısından Edebiyat*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları,İstanbul, 1468.
- ÜNVER, Erdem. (2013). “Kültür ve Kültürel Yozlaşma Üzerine,” [Bildiri]. XVII. Uluslararası Türk Kültürü Sempozyumu, Üsküp, 04-07 Mayıs, ss.47-53.
- YAZICIOĞLU, Önder. (t.y),*Türklerin Kültür Tarihi*,Kalipso,İstanbul.
- YILMAZ, Bülent. (1989), “Okuryazarlık ve Okuma Alışkanlığı Üzerine” *Türk Kütüphaneciliği*, 3 (1),ss.48-53.
- YILMAZ, Bülent. (2004),“Öğrencilerin Okuma ve Kütüphane Kullanma Alışkanlıklarında Ebeveynlerin Duyarlılığı.” *Bilgi Dünyası* 5(2), ss. 115-136).
- YOK.(2017),(erişimadres:(<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf>)(erişimtarihi:8 Ağustos 2017).
- WELLEK, Rene&Austin Warren.(1982),*Yazın Kuramı*, Çeviren: Yurdanur Salman, Suat Karantay. Serbest Matbaası,İstanbul.
- WOOLF, Virginia. (2015),*Kitap Nasıl Okunmalı? Bir Okur Olarak-2*,Selin Beyhan. (Çev.).Alakarga,İstanbul.